

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ

ДОВІДНИК З ПІДГОТОВКИ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

за спеціальністю 293 Міжнародне право
на другому (магістерському) рівні вищої освіти

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

За загальною редакцією
докторки юридичних наук, професорки О. В. Кузьменко
докторки юридичних наук, професорки В. Г. Чорної

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ-2024

УДК 341(075.8+076.6)
Д60

Рекомендовано до видання Науково-методичною радою
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
(протокол № 11 від 27 червня 2024 р.)

Рецензенти:

Е. С. Дмитренко, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;

Ю. О. Волошин, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Національного авіаційного університету, Заслужений юрист України;

Л. Д. Тимченко, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, ННІ права Державного податкового університету;

Б. В. Островська, докторка юридичних наук, провідна наукова співробітниця відділу публічно-правових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Голубева В. О., кандидатка юридичних наук, професорка (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.9, 3.12); **Тітко Е. В.**, докторка юридичних наук, доцентка (підрозділи 2.1, 2.8, 2.10); **Галіахметов І. А.**, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділи 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.10, 3.11); **Драчов О. В.**, кандидат юридичних наук, доцент (розділ 1); **Павко Я. А.**, кандидатка юридичних наук (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4, 2.6, 2.11); **Бондаренко Є. І.**, кандидатка юридичних наук (підрозділи 2.1, 2.2, 2.5, 2.7, 2.9); **Ємельянов В. Р.**, кандидат юридичних наук, адвокат (стейкхолдер) (розділ 4); **Зінов'єв Н. Е.**, адвокат (стейкхолдер) (розділ 4)

Д60 **Довідник з підготовки до ЄДКІ за спеціальністю 293 Міжнародне право на другому (магістерському) рівні вищої освіти:** навчальний посібник / під ред. О. В. Кузьменко, В. Г. Чорної. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 268 с.

ISBN 978-966-667-854-9

Довідник підготовлено з метою підвищення рівня засвоєних здобувачем вищої освіти спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, визначених стандартами вищої освіти та достатніх для ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю; для успішного складання ЄДКІ майбутніми магістрами права з комплексу дисциплін загальної підготовки, професійної підготовки та вибірових дисциплін, які були опановані здобувачами упродовж всього нормативного терміну у закладі вищої освіти, що передбачені стандартом вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 293 Міжнародне право, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.04.2024 р. № 479.

Довідник містить перелік розділів/тем, що стосуються професійної діяльності магістра міжнародного права. Робота адресується здобувачам вищої освіти та спеціалістам, у сфері професійних інтересів яких знаходяться проблеми міжнародного права.

Довідник підготовлено відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право на другому (магістерському рівні)» від 11 квітня 2024 року № 503.

УДК 341(075.8+076.6)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-854-9

©Колектив авторів, 2024
© Юрінком Інтер, 2024

ЗМІСТ

1. ОСНОВИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС)

- 1.1. Право ЄС як правопорядок *sui generis*. Верховенство і пряма дія права ЄС (справа *Costa v. ENEL* 1964 р. і справа *VanGend&Loos* 1963 р.). Принцип субсидіарності і принцип пропорційності у праві ЄС. Копенгагенські і Мадридський критерії для вступу в ЄС6
- 1.2. Установчі договори ЄС і Хартія основоположних прав ЄС 2000 р. Правові акти ЄС (стаття 288 Договору про функціонування ЄС) 14
- 1.3. Порядок утворення і повноваження інституцій ЄС (Європейський Парламент, Європейська Рада, Рада ЄС, Європейська Комісія, Європейський центральний банк, Рахункова палата ЄС). Юрисдикція Суду справедливості ЄС (Загального суду і Суду справедливості).....27

2. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО (МП). МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

- 2.1. Міжнародно-правові засади співробітництва України із суб'єктами міжнародного права, включаючи питання визнання. Міжнародно-правові питання участі України в міжнародних організаціях 42
- 2.2. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України.....51
- 2.3. Міжнародно-правові підстави та засоби зміни державної території 58
- 2.4. Питання статусу та режиму морських просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах. Міжнародно-правові засади статусу та режиму повітряних та космічних просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах 64
- 2.5. Міжнародні зобов'язання України у сфері охорони навколишнього середовища 72
- 2.6. Правове регулювання застосування сили у міжнародних відносинах та систем колективної безпеки 77
- 2.7. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів. Практика розгляду спорів за участю України у міжнародних судових установах 84
- 2.8. Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правовий статус індивіда..... 91
- 2.9. Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини та міжнародні механізми контролю за їх виконанням 98
- 2.10. Роль і значення (Європейської) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практики Європейського суду з прав людини для правової системи України..... 103
- 2.11. Наслідки порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві 107

3. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО (МПрП)

- 3.1. Колізійний метод регулювання відносин у міжнародному приватному праві. Застосування колізійних норм 114

3.2. Колізійні питання права власності	125
3.3. Питання спадкування в міжнародному приватному праві	134
3.4. Порядок укладання та розірвання транскордонних шлюбів. Правове регулювання майнових відносин подружжя, укладених іноземним елементом	144
3.5. Договірні зобов'язання у міжнародному приватному праві. Застосування правил «Інкотермс» у зовнішньоекономічних договорах	158
3.6. Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві	171
3.7. Міжнародний цивільний процес	178
3.8. Міжнародний комерційний арбітраж та інші альтернативні способи вирішення спорів з іноземним елементом	189
3.9. Джерела (форми) міжнародного приватного права	203
3.10. Уніфікація та гармонізація норм міжнародного приватного права	209
3.11. Принцип автономії волі у міжнародному приватному праві	215
3.12. Колізійні прив'язки, застосовувані до регламентації трудових відносин з іноземним елементом	221

4. МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

4.1. Умови застосування норм міжнародного гуманітарного права. Кваліфікація збройного конфлікту на території України відповідно до законодавства України	232
4.2. Статус комбатантів, інших учасників збройного конфлікту та цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві	235
4.3. Міжнародна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права	238
4.4. Застосування положень Кримінального кодексу України за порушення законів та звичаїв війни	241
4.5. Універсальна юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві. Юрисдикція України щодо міжнародних злочинів	242
4.6. Юрисдикція та процесуальні аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду	245
4.7. Зобов'язання України щодо відповідальності за міжнародні злочини	247
4.8. Зобов'язання України щодо відповідальності за конвенційні злочини	249
Правильні відповіді до практичних завдань	261

1

ОСНОВИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС)

1.1. Право ЄС як правопорядок *sui generis*. Верховенство і пряма дія права ЄС (справа *Costa v. ENEL* 1964 р. і справа *Van Gend & Loos* 1963 р.). Принцип субсидіарності і принцип пропорційності у праві ЄС. Копенгагенські і Мадридський критерії для вступу в ЄС

1.1.1. Право ЄС як правопорядок *sui generis*. Верховенство і пряма дія ЄС (справа *Costa v. ENEL* 1964 р. і справа *Van Gend & Loos* 1963 р.)

Sui generis (лат.) – латинський вислів, що визначає унікальність правової конструкції (закону, правового акта, статуту, положення тощо), яка, незважаючи на можливі схожості з іншими подібними конструкціями, не має аналогів та прецедентів.

Унікальність права ЄС полягає в тому, що воно було сформовано на стику міжнародного права та національного права та вбирає в себе правові принципи, інститути та механізми обох систем права. Так, зокрема Суд ЄС (Правосуддя), який був створений у 1952 р., у справі 26/62 *Van Gend en Loos* запровадив принцип *прямої дії* права Спільноти у державах-членах, який відтоді дає можливість європейським громадянам, фізичним та юридичним особам, безпосередньо посилаючись на норми права Європейського Союзу у національних судах. У своєму рішенні Суд зазначив: «Співтовариство [Союз] створює новий правовий порядок у міжнародному праві, на користь якого держави обмежили свої суверенні права, хоча і в обмежених сферах, і суб'єктами якого є не лише держави-члени, а також їх громадяни»¹.

Вищезазначене положення Суд ЄС підтримав в іншому рішенні, прийнятому роком пізніше, в 1964 р. у справі між *Costa v. ENEL* (C-6/64)², в якому італійський суд звернувся до Суду ЄС з питанням, чи відповідає італійський закон про націоналізацію виробництва та розподілу електроенергії певним нормам Договору про заснування ЄЕС. Вирішуючи це питання, Суд Правосуддя встановив принцип *верховенства права* Співтовариства над нормами національного права будь-якої з країн-членів. При цьому суд підкреслив: «На відміну від звичайних міжнародних угод, Договір про Європейське економічне співтовариство створив свою власну правову систему, яка ...стала невід'ємною частиною правових систем держав-членів і якої їх суди зобов'язані дотримуватися».

Так, *принцип прямої дії* означає безпосереднє застосування права ЄС на території держав-членів, дія норм права ЄС без якої-небудь трансформації в правопорядок держави-члена.

Принцип верховенства права Європейського Союзу означає, що норми правової системи Спільноти мають вищу юридичну силу порівняно з нормами правових систем держав-членів.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61962CJ0026>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>

1.1. Право ЄС як правопорядок *sui generis*. Верховенство і пряма дія права ЄС (справа *Costa v. ENEL* 1964 р. і справа *VanGend&Loos* 1963 р.)...

Виходячи з вищезазначених принципів, можна зробити такий висновок. Право ЄС має наднаціональний характер, адже в разі конфлікту між нормами права Спільноти та нормами національного права держав-членів вищу юридичну силу має саме право ЄС. Згідно із принципом Верховенства права ЄС будь-яка правова норма Союзу, незважаючи на її форму, в разі колізії, суперечності з нормами внутрішнього права держав-членів має першість у застосуванні, незалежно від форми, в якій закріплена ця національна норма.

Також право ЄС має пряму дію в національному праві держав-членів. Тобто право ЄС може бути застосовано не тільки державами-членами як учасниками Співтовариства, а й безпосередньо фізичними та юридичними особами, які можуть захищати свої права шляхом подання відповідних позовів до національних судів у рамках внутрішньодержавної правової системи конкретної держави-члена.

Крім того, право ЄС має інтеграційний характер, адже воно запроваджує єдині уніфіковані правила поведінки для всіх суб'єктів, що перебувають під юрисдикцією ЄС (держав-членів, фізичних та юридичних осіб). Цей інтеграційний характер має суттєве значення для уніфікації правової регуляції в різних державах-членах. Також право ЄС значною мірою визначає та скеровує розвиток цих національних правових систем країн-членів. Тим не менш, зазначений вплив не обмежується тільки країнами-членами, правові системи третіх країн також підлягають такому впливу та трансформуються. Підставою для такої трансформації, з формальної точки зору, є міжнародні договори про співпрацю, у тому числі угоди про асоціацію, що містять зобов'язання з гармонізації національного законодавства з нормами права ЄС.

Звичайно, як і для будь-якої усталеної правової системи, для права ЄС також характерна власна структура, джерела, форма правотворчості і правозастосування, свої особливі механізми захисту під можливих порушень. Підставою для належного функціонування правової системи ЄС є його установчі договори, а саме: Договір про функціонування ЄС від 1957 р. та Договір про ЄС від 1992 р. відповідно, а також Хартія ЄС про основоположні права 2000 р. у редакції Лісабонського договору 2007 р. Положення вказаних актів деталізуються і уточнюються в численних актах вторинного права (регламентах, директивах, рішеннях тощо), що ухвалюються інституціями ЄС, прецедентній практиці Суду ЄС тощо.

1.1.2. Принцип субсидіарності і принцип пропорційності у праві ЄС

Крім вищезазначеного, також необхідно звернути увагу на те, що, крім двох функціональних принципів права ЄС, які ми з вами розглянули вище, є так звані загальні принципи права ЄС, до яких належать принцип охорони прав і свобод особистості, принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації, принцип субсидіарності, а також низка процесуальних принципів.

Нижче розглянемо два найважливіші принципи, а саме: принцип субсидіарності і принцип пропорційності в праві ЄС.

Принцип субсидіарності – Спільнота зобов'язана діяти в межах своїх повноважень для досягнення цілей ЄС, а у сферах, де вона не наділена відповідною компетенцією, мають діяти національні органи. Тобто на вищий рівень управління необхідно виносити тільки ті питання, які не можуть бути вирішені на нижчому рівні. Ця концепція може бути застосована